

## Тупое пяро

Аднойчы ў абласной газеце давялося прачытаць мне нарыйс пра калгасных даярак. Добрыя былі тыя даяркі — працаўтыя і сумленныя, і навялі яны мяне на развагу пра нашага пастуха — чалавеку калгас шмат чым абавязаны за тое, што нашы каровы сёлета далі столькі малака, што не сорамна стала трываць іх. Абдумаў я ўсё гэта і засеў за допіс для газеты, Пачаў нібы для пробы, але паступова так улёг у гэтую справу, што дзён пяць узапар нічога не прыкмячаў навокал.

Я быў выкладчыкам мовы, меў пэўны густ у літаратурных стылях, чытаў сёе-тое пра трафарэты, штампы і канцылярызмы, якімі грашаць газеты, і хацеў напісаць свой твор выдатна. Знарок перад тым я прачытаў кніжку аб літаратурным майстэрстве, паглядзеў падручнікі, дзе падрабязна тлумачыліся розныя таямніцы пісьменніцкай справы. У мяне нават з'явілася жаданне яшчэ раз прачытаць «Вайну і мір», каб лепш засвоіць выдатны талстоўскі стыль, і не зрабіў гэта толькі таму, што пабаяўся спазніца са сваім допісам.

Асаблівых пакут каштавала знайсці свежыя эпітэты, выразныя метафары і вобразныя параўнанні. Гэта было вельмі цяжка, але якая ж добрая літаратурная рэч абыходзіцца без іх?

Нарэшце ўсё было скончана. Упершыню за некалькі дзён я выйшаў з хаты і са сваім шматпакутным творам накіраваўся ў кантору. Над вёскай толькі што прашумеў лівені, з-пад хмар лагодна зірнула нізкае вячэрнє сонца, безліччу іскрынек зазялі мокрыя садкі і гароды, а вербы

на вуліцы яшчэ доўга страсалі на пясчаны дол важкія сцюдзёныя кроплі. Я сігай уздоўж паркану, а сустрэчныя неяк падазрона глядзелі на мяне, некаторыя пыталі, чаму паходзеў і як здароўе наогул. Я ж нічога пэўнага не мог сказаць ім, бо ў маёй галаве ўсё грымотна гучалі радкі майго твора, памерам у тры старонкі. Асабліва падабаўся мне яго пачатак, у які я ўклаў працы больш, чым, бадай, ва ўсё астатнія. Вось ён:

«Ледзь толькі срабрыстыя росы забліпчаць пад першымі промнямі летняга сонца, пастух Іван Свірыдаў выводзіць на пашу свой статак. Ужо з ранку ён поўны клопату пра сваіх бялушак і чарнавак, а яны, відаць, разумеюць гэта і без звычайных злосных крыкаў слухаюць яго».

Далей ішло падрабязнае апісанне пастуховых намаганняў, каб лепш даглядзець жывёлу, накарміць, напаіць і не ўпусціць у шкоду. І калі мой допіс знік у паштовай скрынцы і я вярнуўся дадому, дык столькі радасці свяцілася на маім твары, што ў гаспадыні, у якой кватараўваў я, узнікла пытанне, у каго з вясковых прыгажунь закахаўся яе кватарант.

Не ў стане саўладаць з нецярпівасцю, я кожны дзень з ранку бегаў у калгасную кантору і самотна чакаў паштальёна. Ён звычайна з'яўляўся пад поўдзень і клаў на стол добры абярэмак пошты. Шмат рук цягнулася да гэтага абярэмка. Многія адразу бралі цэнтральныя выданні, а я хапаўся за невялікі аркушык раённай газеткі, маланкам позіркам прабягаў па яе старонках, прачытваў загалоўкі розных артыкулаў, а праз момант ужо сумна і без цікавасці разглядаў незнаёмыя прозвішчы шчаслівых аўтараў.

Аднойчы ў канцы ліпеня давялося мне трапіць у наш раённы цэнтр. Уладкаваўшы свае школьнія справы, я накіраваўся ў бакавую зялёнью вулічку, дзе змяшчалася рэдакцыя раённай газеты. Над платамі густа стаялі вялізныя старыя вербы і клёны, яны шчыльна хавалі неба, а маладая мураўка рабіла нячутнымі мае крокі. Было ўтульна і лагодна. Аднак нейкая няёмкасць дапякала мяне ўвесь час, пакуль я набліжаўся да ганка рэдакцыі. І пэўна я вярнуўся б назад, калі б у гэты час на парозе не з'явіўся высокі,

вельмі худы і амаль жоўты чалавек у акулярах, які здаўся мне хворым. Я вытлумачыў яму сваю патрэбу. Ён моўчкі і абыякава выслушаў і параіў зайсці ў рэдакцыю, дзе са мной «разбяруцца».

Я зайшоў. Кусты бэзу засланялі шыбы пакоя, у якім было змрочна і прахладна. Ля трох сталоў, заваленых падшыўкамі, сядзелі маладыя, пэўна маіх год, людзі і нешта чыркалі ў паперках; на чацвёртым, нібы кулямёт, страцатала машынка. На стале, што стаяў у куце, чмялём гудзеў вентылятар, варушачы валасы на галаве чарнявага хлапца. Я павітаўся, пастаяў крыху і затым накіраваўся да чалавека, ля якога гудзеў той вентылятар.

Чарнявы аказаўся здагадлівым хлопцам. Я толькі яшчэ пачаў выкладаць яму маю справу, а ён палез ужо ў стол, перавярнуў кучу папер у адной скрынцы, потым у другой, у трэцяй і, нарэшце, недзе з самага дна ці мо' з-пад стала выцяг мае лінаваныя старонкі. Увесе час, пакуль руکі яго корпаліся ў шуфлядах, ён мармытаў:

— Калгасны пастух, калгасны пастух, дзе ж гэты пастух?..

І вось мае шматнакутныя лісткі распласталіся на тоўстым шкле рэдакцыйнага стала, і чарнявы, ухапіўшы тоўстую пластмасавую ручку, узлёг грудзьмі на край сталешніцы.

Цяжка перадаць, што рабілася тады ў маёй душы. Бадай, ніколі яшчэ з таго часу, як з'явілася ў мяне гэтая задума з паствулем, не дасягалі мае пачуцці такога напружання. Я амаль быў упэйнены ў той час, што гэты чарнявы праз хвіліну адарвецца ад рукапісу і скажа што-небудзь накшталт: «Ну і здорава, брат! Вось малайчына!». Я ўжо загадзя бянтэжыўся ад такой пахвалы, але чарнявы не адрываўся, а неяк нібы драмаў, наваліўшыся на стол. Нарэшце яго рука з пластмасавай ручкай мільганула ў паветры, і я ледзь не крыкнуў: тупое спісане пяро крам-занула ўпоперак старонкі, і сіняя крывая лінія закрэсліла цэлы радок у лепшым майм абзацы. Потым гэтакая ж лінія, толькі карацейшая крыху, знішчыла кавалак маёй, у пакутах народжанай, думкі ў наступным радку, потым яшчэ і яшчэ...

З нянявісцю пазіраючы на свайго ката, я думаў аб tym, якія бязлітасныя людзі існуюць на зямлі. Але я маўчаў, згадваючы, што, пэўна, з такім чалавекам лепш не пачынаць сваркі. А ён tym часам крэсліў, нешта дапісваў над знішчанымі радкамі, паставіў крыж на некалькіх абзацах. Нарэшце, калі справа катавання майго няшчаснага твора наблізілася да аўтарскага подпісу, які, бадай, адзін толькі і заставаўся некранутым, я нясмела, дрыжачым голасам заўважыў:

— Як вы, аднак, пакрэслі!

Замест таго, каб абурыцца, ён неспадзявана гэтак ветліва і па-сяброўску ўсміхнуўся, што я зусім забіўся з панталыку.

— Гэта нічога. Гэта толькі беглая праўка. Вось рэдактар у нас, той сапраўды грунтоўна правіць.

Tym часам вярнуўся чалавек, якога я сустрэў на ганку. Расчыніўшы дзвёры ў пакой, ён з калідора загадаў прынесці ў яго кабінет «допіс вось гэтага аўтара» і пры tym паказаў на мяне. Чарнявы панёс да яго мае пашматаныя старонкі, а я, не вытрымаўшы больш уласных пакут, паплёўся дадому.

За наступныя пасля гэтага здарэння дні я, здаецца, пасталеў. Менш смяяўся, стаў больш стрыманым у размовах, чытаў Дзікенса і зусім перастаў цікавіцца нашай раённай газетай. Але здараецца так, што людзі зробяць паслугу, калі нават няма нікай патрэбы ў ёй. Аднойчы ўранку (я быў яшчэ ў ложку) прыбег Колька Азевіч — мой вучань — і прынёс ту ю раённую газету, дзе на трэцяй старонцы значылася: «Узорны калгасны пастух». У мяне адразу знікла цягучая дрымота, і я з болем і жалем упершыню агледзеў рэшту ўцалелых абзацаў, абскубаных думак, а пачатак допісу ледзь не зусім даканаў мяне:

«Уключыўшыся ў барацьбу за круты ўздым малочных надояў, пастух Іваноў Свірыд у адпаведнасці з новымі патрабаваннямі перабудаваў свою працу. Буйнае рагатае пагалоўе сельгасарцелі пад яго кіраўніцтвам значна палепшила мяса-малочныя паказыкі».

Прозвішча пастуха было пераблытана, замест 180 кароў калгаснага статку ў артыкуле значылася 18, толькі прозвіш-

ча аўтара, на мой шчыры жаль, не пакідала ніякіх сумнен-  
няў у прыналежнасці гэтых радкоў мне.

Я ледзь перажыў той дзень. Увечары прыходзіў сва-  
рыцца загадчык фермы, уначы мне сніліся каровы, а на-  
заўтра мая гаспадыня казала, што няўдалае каханне ў  
маладосці праходзіць без шкоды для здароўя.

Доўга не ведаў я, што думаць пра селькораўскія справы.  
Але пісаць я ўсё ж пачаў і друкаваўся ў розных выданнях,  
толькі ні разу больш не пасылаў сваіх дойсціў у туго рабо-  
тную газету.

[1956 г.]